

3

कर्मयोगः

अर्जुन उवाच

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ।

ccd - и, также, если, когда;

तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥ १ ॥

ghora - страшный, ужасный;

ni-√yuj VII U. - принуждать, назначать, поручать, направлять;

व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।

vyāmiśra - разнообразный, многочисленный, смешанный, беспокойный;

तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयो ऽहमाप्नुयाम् ॥ २ ॥

niś-√ci (nis-√ci) V P. - устанавливать, решать;

śreyaṅś (срв. om śrī) - лучший; n благо, счастье;

श्रीभगवानुवाच

लोके ऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ ।

niṣṭhā f - позиция, точка зрения; обязанность; знание; исполнение; вершина;

ज्ञानयोगेन साङ्ख्यानं कर्मयोगेन योगिनाम् ॥ ३ ॥

न कर्मणामनारम्भात्त्रैष्कर्म्यं पुरुषो ऽश्रुते ।

ārambha m - начало, начинание; взятие, схватывание;

√aś (V U. aśnoti/aśnute) - достигать;

naiṣkarmya n - бездеятельность; освобождение от действий и их последствий;

न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥ ४ ॥

न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।

kṣaṇa m - мгновение; In. adv. мгновенно, сейчас;

na jātu - никогда, ни в коем случае;

कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ५ ॥

vaśa m - воля; желание; власть;

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।

karmaindriya (karma-indriya) - орган действия (пять органов чувств, руки, ноги, горло, репродуктивные органы);

इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥ ६ ॥

mithyācāra (mithyā-ācāra) - действующий неправильно, ложно;

यस्त्विन्द्रियाणि मनसा नियम्यारभते ऽर्जुन ।

कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥ ७ ॥

vi-√śiṣ VII P. - умножать, отличать(ся); pass. быть лучшим, превосходить;

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।

niyata (p.p. om ni-√yam) - твердый, определенный, установленный, правильный; обузданный, ограниченный;

शरीरयात्रापि च ते न प्रसिध्येदकर्मणः ॥ ८ ॥

śarīrayātrā (śarīra-yātrā) *f* - средства для поддержания физического существования;
pra-√sidh IV P. - быть завершённым, законченным, достигать цели, протекать из ч.-л.;

यज्ञार्थात्कर्मणो ऽन्यत्र लोको ऽयं कर्मबन्धनः ।

तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥ ९ ॥

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः ।

prajā *f* - народ, население, подданные; дети, потомство, поколение; создание, существо (*особ.* люди);

अनेन प्रसविष्यध्वमेष वो ऽस्त्विष्टकामधुक् ॥ १० ॥

pra-√sū II Ā. - производить, порождать;

kāmaduh (*N.sg.* kāmadhuk) *f* - дойная корова; волшебная корова, исполняющая все желания;

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः ।

bhāvaya - создавать, производить, оживлять, проявлять; одобрять, поощрять; ухаживать, заботиться;

परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥ ११ ॥

इष्टान्भोगान्हि वो देवा दास्यन्ते यज्ञभाविताः ।

तैर्दानप्रदायैभ्यो यो भुङ्क्ते स्तेन एव सः ॥ १२ ॥

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ।

√śiṣ (VII P. śinaṣṭi, p.p. śiṣṭa) - оставаться;

kilbiṣa *n* - грех, грехи;

भुङ्क्ते ते त्वघं पापा ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥ १३ ॥

agha - злой, плохой; *n* зло, грех, вина;

अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः ।

यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥ १४ ॥

कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।

akṣara - нерушимый, вечный, бессмертный, нетленный;

तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः ।

anu-√vart I Ā. - идти следом, следовать, соглашаться, руководствоваться; *caus.* вращать, следовать;

pra-√vart I Ā - приходить в движение; возникать, появляться, начинаться, наступать; *caus.* продолжать;

अघायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ स जीवति ॥ १६ ॥

ā-√ram I Ā - находить удовольствие в ч.-л., отдыхать, прекращать;

mogha - напрасный, бесполезный;

यस्त्वात्मरतिरेव स्यदात्मतुष्टश्च मानवः ।

mānava - происходящий от Ману; *m* человек;

आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १७ ॥

kārya (*p.n. om* √kar) *n* дело, работа; намерение; обязанность; цель, результат, предмет, объект;

नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन ।

न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥ १८ ॥

vyaparāśraya *m* - выход, прибежище, пристанище;

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पुरुषः ॥ १९ ॥
कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ।

sañsiddhi *f* - удача, успех, совершенство, законченность;

लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥

lokasaṅgraha (loka-saṅgraha) *m* - примирение людей; целый мир; благо мира;

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥ २१ ॥
न मे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किञ्चन ।
नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त एव च कर्माणि ॥ २२ ॥

avāp (ava-√āp) V U.- достигать, претерпевать;

यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतन्द्रितः ।

atandrita - неугомимый;

मम वर्तमानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ २३ ॥
उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्या कर्म चेदहम् ।
सङ्करस्य च कर्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥ २४ ॥

saṅkara *m* - смешивание; *n* религиозная нечистота;

सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत ।
कुर्याद्विद्वांस्तथा ऽसक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥ २५ ॥
न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्गिनाम् ।
जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥ २६ ॥
प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।
अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥ २७ ॥
तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।

vibhāga *m* - деление, часть, отличие;

गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सज्जते ॥ २८ ॥

√sajj (उलि √sañj) I P. - приставать, прилипать, приставать, быть привязанным;

प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जन्ते गुणकर्मसु ।
तानकृत्स्नविदो मन्दान्कृत्स्नविन्न विचालयेत् ॥ २९ ॥

kṛtsna - весь, целый;

vi-√cal I P. - трясти, колебать, волновать;

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा ।
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥ ३० ॥

nirāśis - безнадежный, отчаянный;

nirmama - безразличный, беззаботный;

jvara *m* - жар, лихорадка, боль, страдание;

ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः ।

mata (*p.p. om √man*) *n* - мнение, учение;

श्रद्धावन्तो ऽनसूयन्तो मुच्यन्ते ते ऽपि कर्मभिः ॥ ३१ ॥

anasūyant (*p.pr.act. om √asū den.*) - безропотный, неворчливый, довольный;

ये त्वेतदभ्यसूयन्तो नानुतिष्ठन्ति मे मतम् ।

abhyasūyant (*p.pr.act. om abhy-√asū den.*) - негодующий, возмущенный;

सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥

सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ।

√ccṣṭ (I Ā. ccṣṭate) - двигаться, жить;

प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥ ३३ ॥

nigraha *m* - удержание, остановка, подавление;

इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ।

vy-ava-√sthā (vi-ava-√sthā, *p.p. vyavasthita*) I U. - останавливаться, устанавливать, отделять от ч.-л.;

तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ ॥ ३४ ॥

paripanthin - стоящий на пути, препятствующий; *m* противник, соперник;

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।

viguṇa - лишенный достоинств, лишенный положительных качеств;

स्वधर्मो निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ ३५ ॥

nidhana *n, m* - конец, смерть, уничтожение;

अर्जुन उवाच

अथ केन प्रयुक्तो ऽयं पापं चरति पुरुषः ।

pra-√yuj VII U. - запрягать, приводить в движение, применять, употреблять;

अनिच्छन्नपि वाष्पेय बलादिव नियोजितः ॥ ३६ ॥

ni-√yojaya (*caus. om ni-√yuj*) - запрягать, привязывать, приводить в движение, использовать;

श्रीभगवानुवाच

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।

महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥ ३७ ॥

धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च ।

ā-√var IX U., I U. - прикрывать, покрывать, наполнить, окружить;

ādarśa *m* - зеркало, отражение;

यथोत्वेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥ ३८ ॥

ulba *m, n* - оболочка, покров;

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।

कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥ ३९ ॥

pūga - наполняющий, удовлетворяющий;

anala *m* - огонь;

इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ।

एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥ ४० ॥

तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ।

पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ४१ ॥

pra-√han II P. - бить, убивать, разрушать;

vijñāna *n* - познание, знание, мудрость, способность познавать;

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः ।

मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ४२ ॥

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।

sañ-√stambh V P., IX P. - укреплять, усиливать, ободрять, успокаивать; стеснять, подавлять;

जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ४३ ॥

durāsada - труднодоступный.